

Resultaten onderzoek Brabantse waarden in het toekomstige energiesysteem 2024

Het perspectief van Brabanders op het
toekomstige energiesysteem

HET pon | telos

Resultaten onderzoek Brabantse waarden in het toekomstige energiesysteem 2024

Het perspectief van Brabanders op het
toekomstige energiesysteem

Colofon

Het PON & Telos heeft dit onderzoek verricht in opdracht van

Provincie Noord-Brabant

Auteur(s)

Publicatienummer

24153-02

Datum

augustus 2024

© 2024 Het PON & Telos

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Het PON & Telos. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van Het PON & Telos. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan Het PON & Telos geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Meer informatie

www.hetpon-telos.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Onderzoeksmethodiek	1
1.3	Leeswijzer	2
2	Welke waarden zijn het belangrijkste?	3
3	Betaalbaarheid	8
3.1	Waarom is betaalbaarheid belangrijk?	8
3.2	Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst betaalbaar is?	9
4	Gezondheid	10
4.1	Waarom is gezondheid belangrijk?	10
4.2	Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst rekening houdt met gezondheid?	10
5	Veiligheid	12
5.1	Waarom is veiligheid belangrijk?	12
5.2	Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst veilig is?	12
6	Betrouwbaarheid	14
6.1	Waarom is betrouwbaarheid belangrijk?	14
6.2	Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst betrouwbaar is?	14
7	Milieu	16
7.1	Waarom is milieu belangrijk?	16
7.2	Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst rekening houdt met het milieu?	16
8	Duurzaamheid	18
8.1	Waarom is duurzaamheid belangrijk?	18
8.2	Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst duurzaam is?	18
9	Rechtvaardigheid	20
9.1	Waarom is rechtvaardigheid belangrijk?	20
9.2	Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst rechtvaardig is?	20
10	Ruimtegebruik	22
10.1	Waarom is ruimtegebruik belangrijk?	22

10.2	Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst rekening houdt met het ruimtegebruik?	23
11	Samenwerking	24
11.1	Waarom is samenwerking belangrijk?	24
11.2	Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst rekening houdt met samenwerking?	24
12	Tot slot	26
13	Algemene vragen	28
	Bijlage A: Achtergrondkenmerken	29
	Bijlage B: Vragenlijst	31

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De provincie Noord-Brabant heeft de ambitie om in 2050 voor 100% duurzame energie¹ te gebruiken, bij voorkeur grotendeels afkomstig uit Brabant. Hiertoe is een nieuw energiesysteem noodzakelijk. Een energiesysteem bevat het hele traject van het opwekken van energie (bijvoorbeeld via zonne- of windenergie of aardwarmte), het transporteren en opslaan van energie. Om een nieuw energiesysteem te ontwikkelen moet de provincie keuzes maken. Keuzes als; Welke energiebronnen zijn het meest passend voor het opwekken van energie in Brabant? Waar komen windmolens of zonneparken? Welke technieken voor het transport of de opslag van energie zijn op welke plekken het meest efficiënt?

Aan de keuzes die gemaakt moeten worden hangen verschillende waarden ten grondslag. De provincie vindt het bij het maken van keuzes belangrijk om Brabanders hierbij te betrekken en te horen welke waarden zij belangrijk vinden. Wanneer de provincie weet welke maatschappelijke waarden Brabanders belangrijk vinden, wat zij precies onder die waarden verstaan en welke oplossingsrichtingen inwoners van de provincie zelf aandragen om maatschappelijke waarden binnen het nieuwe energiesysteem vorm te geven of te garanderen, kan ze keuzes maken en prioriteiten stellen. Zo kan de provincie bijvoorbeeld beslissingen nemen over welke energievorm passend is in Brabant en welke voorkeur Brabanders hebben als het gaat om energiebronnen.

De provincie heeft Het PON & Telos gevraagd om in de periode juni – augustus 2024 een onderzoek uit te zetten onder Brabanders met als onderwerp maatschappelijke waarden in het energiesysteem.²

1.2 Onderzoeksmethodiek

In de periode 25 juni 2024 tot en met 15 juli 2024 is onder Brabantse leden van het panel van PanelClix een online vragenlijst uitgezet (zie bijlage B).

Respons

In totaal hebben **1.459 Brabanders** van 18 jaar en ouder de vragenlijst ingevuld. Met een respons van 1.459 kunnen we betrouwbare uitspraken doen voor de provincie Noord-Brabant en een uitsplitsing maken naar RES-regio's. Voor het complete overzicht van het aantal respondenten naar achtergrondkenmerken, zie bijlage A.

¹ Energie is duurzaam wanneer het opgewekt wordt door energiebronnen die niet schadelijk zijn voor het milieu en herbruikbaar zijn.

² Provincie Noord-Brabant. (2018). ENERGIEAGENDA 2019 – 2030. In Brabant.nl. <https://www.brabant.nl/onderwerpen/energie/energiebeleid/#:~:text=De%20provincie%20heeft%20de%20ambitie,groener%2C%20schoner%20en%20duurzamer%20Brabant.>

Weging

De resultaten van dit onderzoek zijn gewogen naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en RES-regio om de respons ten aanzien van deze kenmerken representatief te maken voor de provincie Noord-Brabant. Dit houdt in dat de antwoorden die gegeven worden door deelnemers uit een ondervertegenwoordigde groep iets zwaarder meetellen dan die uit een oververtegenwoordigde groep. Op die manier wordt onder- en oververtegenwoordiging van bepaalde groepen in de respons gecorrigeerd.

Vergelijking tussen de RES-regio's

In de rapportage hebben we, waar mogelijk, de resultaten uitgesplitst naar RES-regio's. Getoetst³ is of de resultaten van deze groepen Brabanders significant afwijken van elkaar. Of een resultaat significant afwijkt is afhankelijk van de grootte van de groep respondenten (n) en de spreiding van de antwoorden. Significante verschillen worden eveneens aangeduid met **blauw (positieve afwijking)**, dan wel **oranje (negatieve afwijking)**. Indien het verschil in resultaat significant afwijkt, maar niet per se positief of negatief is te noemen, zijn de verschillen aangeduid met **grijs (neutrale afwijking)**.

1.3 Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken beschrijven we de resultaten van het onderzoek dat Het PON & Telos in heeft uitgevoerd voor de provincie Noord-Brabant over maatschappelijke waarden in het energiesysteem. We presenteren de resultaten in figuren en tabellen met daarbij een beschrijving. Wanneer zich significante verschillen voordoen tussen inwoners uit verschillende RES-regio's, dan is dat ook beschreven.

We hebben Brabanders, via open vragen, gevraagd om twee toelichtingen te geven bij de maatschappelijke waarden die zij belangrijk vinden voor het toekomstige energiesysteem. Ten eerste vroegen we hen toe te lichten waarom ze deze waarde belangrijk vinden in het toekomstige energiesysteem. Ten tweede vroegen we hen wat er moet gebeuren om deze waarde te waarborgen in het toekomstige energiesysteem. De rapportage bevat een samenvatting van de antwoorden op de eerste vraag die de Brabanders hebben gegeven. De suggesties die Brabanders geven om de waarde te waarborgen in het toekomstige energiesysteem zijn divers van aard. Het PON & Telos heeft niet gecontroleerd of alle suggesties technisch en/of wettelijk mogelijk zijn. Het kan dus zijn dat er suggesties worden gedaan die niet (direct) mogelijk zijn. Suggesties die vaker genoemd zijn, hebben we ingedeeld in categorieën. Bij het opleveren van de rapportage wordt eveneens een uitgebreid Excel-bestand opgeleverd met hierin alle door de respondenten gegeven antwoorden.

Opmerking bij de figuren en tabellen:

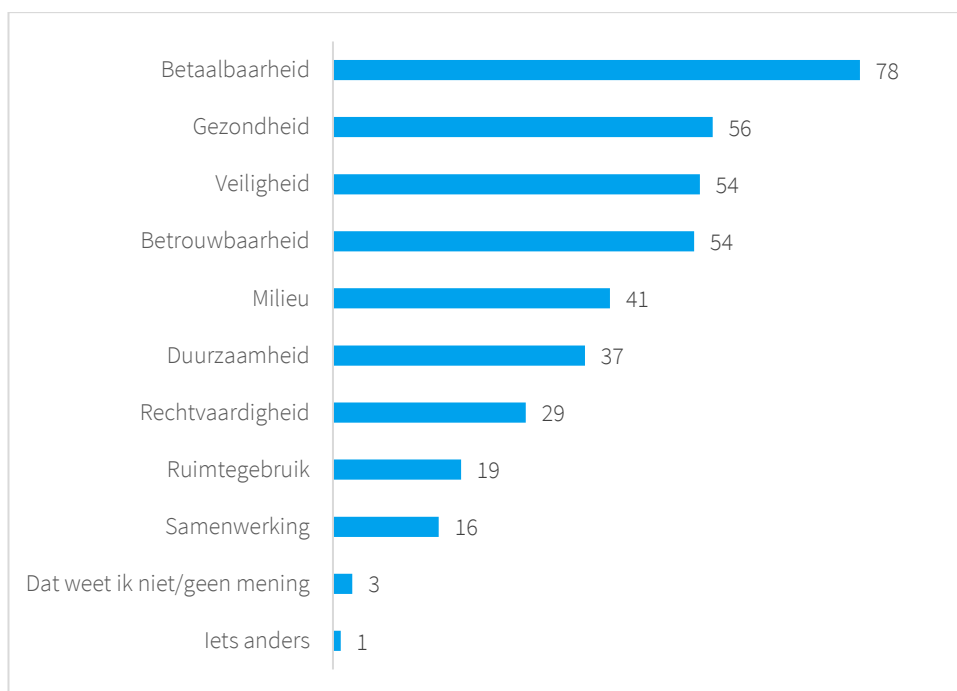
- De 'n' staat voor het aantal respondenten dat de vraag heeft ingevuld.
- De antwoorden worden in percentages weergegeven.
- Door afrondingsverschillen komt het totaal in een tabel niet altijd exact op 100% uit maar soms op 99% en soms op 101%.

³ Om erachter te komen of een groep significant afwijkt ten opzichte van de andere groepen, maken we gebruik van een independent samples T-test of een Chi-kwadraat toets. Deze toetsen vergelijken het gemiddelde van de ene groep met het gemiddelde van de andere groep(en) en kijkt of het verschil statistisch significant is. Dat wil zeggen dat de gevonden afwijking niet te wijten is aan een toevallige samenstelling van de steekproef, maar dat deze afwijking ook daadwerkelijk zo in de populatie gevonden zal worden.

2 Welke waarden zijn het belangrijkste?

We vroegen Brabanders als eerste waar de provincie Noord-Brabant zeker rekening mee moet houden in de keuzes die zij maakt voor het toekomstige energiesysteem. Ze konden hierbij maximaal 5 antwoorden aanklikken. Vervolgens vroegen we hen om van de gegeven antwoorden een top 3 te maken van de waarden die ze het belangrijkste vinden.

Tabel 1 Het bestuur van de provincie Noord-Brabant moet keuzes maken voor het nieuwe energiesysteem. Waar moeten ze volgens jou zeker rekening mee houden? Hieronder zie je een aantal opties. Je kunt er maximaal 5 aanklikken. (%) – (n=1459)

Kijken we naar de waarden die de meeste Brabanders belangrijk vinden, dan zien we dat ruim drie kwart van de Brabanders betaalbaarheid⁴ belangrijk vindt in het toekomstige energiesysteem (78%). Daaropvolgend vindt ruim de helft van de Brabanders gezondheid⁵ (56%), veiligheid⁶ (54%) en betrouwbaarheid⁷ (54%) belangrijk.

⁴ Bijvoorbeeld: energie moet betaalbaar zijn voor iedereen. Of de kosten voor het energiesysteem moeten zo laag mogelijk zijn.

⁵ Bijvoorbeeld: dat het toekomstige energiesysteem de gezondheid van mensen niet in gevaar brengt. Of dat rekening gehouden wordt met geluidsoverlast door windmolens.

⁶ Bijvoorbeeld: dat het systeem beveiligd is tegen (cyber)aanvallen of energiestoringen. Of dat energiesysteem niet afhankelijk is van landen buiten Europa.

⁷ Bijvoorbeeld: dat de energievoorziening altijd werkt, ook bij slechte weersomstandigheden of bij onverwachte gebeurtenissen.

We hebben ook gekeken naar welke waarden samenhangen met elkaar en in hoeverre Brabanders sommige waarden in combinatie vaak aan hebben gekruist in de vragenlijst:

- **Veiligheid** wordt vaker belangrijk gevonden door Brabanders die ook de volgende waarden belangrijk vinden:
 - Betrouwbaarheid
 - Betaalbaarheid
 - Gezondheid
- **Betrouwbaarheid** wordt vaker belangrijk gevonden door Brabanders die ook de volgende waarden belangrijk vinden:
 - Veiligheid
 - Betaalbaarheid
- **Betalbaarheid** wordt vaker belangrijk gevonden door Brabanders die ook de volgende waarden belangrijk vinden:
 - Veiligheid
 - Betrouwbaarheid
 - Gezondheid
- **Milieu** wordt vaker belangrijk gevonden door Brabanders die ook de volgende waarden belangrijk vinden:
 - Gezondheid
 - Duurzaamheid
- **Gezondheid** wordt vaker belangrijk gevonden door Brabanders die ook de volgende waarden belangrijk vinden:
 - Veiligheid
 - Betaalbaarheid
 - Milieu
- **Duurzaamheid** wordt vaker belangrijk gevonden door Brabanders die ook de volgende waarden belangrijk vinden:
 - Milieu

We hebben bij deze vraag eveneens gekeken naar de verschillen tussen Brabanders die bij vraag 4, tabel 3 (p.28) aangaven zich een beetje tot geen zorgen maken over klimaatverandering en Brabanders die zich (erg veel) zorgen maken over klimaatverandering. Ook hebben we gekeken naar de verschillen in financiële situatie van de huishoudens (vraag 5, tabel 4 (p.28))

Brabanders die aangeven zich geen of een beetje zorgen te maken over klimaatverandering vinden de waarde betaalbaarheid vaker belangrijk (81%) dan Brabanders die aangeven zich (erg veel) zorgen te maken over klimaatverandering (75%). Het tegenovergestelde zien we bij de waarden milieu en duurzaamheid. Brabanders die zich (erg veel) zorgen maken over klimaatverandering vinden de waarden milieu (66%) en duurzaamheid (56%) vaker belangrijk dan Brabanders die zich geen of een beetje zorgen maken over klimaatverandering (respectievelijk 26% en 56%).

Kijken we naar de financiële situatie van huishoudens, dan zien we dat Brabanders die aangeven precies rond te kunnen komen aan het einde van de maand de waarde betrouwbaarheid (60%) vaker dan gemiddeld belangrijk vinden en Brabanders die

aangeven niet rond te komen en ofwel hun spaargeld aan moeten spreken of schulden moeten maken, deze waarden minder vaak belangrijk vinden (35%). Ook zien we dat huishoudens die precies rondkomen vaker dan gemiddeld de waarde betaalbaarheid belangrijk vinden (83%). Brabanders die goed rondkomen en juist geld overhouden aan het eind van de maand vinden deze waarde minder vaak belangrijk (75%). Deze Brabanders vinden de waarde rechtvaardigheid (26%) ook minder vaak belangrijk dan gemiddeld. Brabanders die niet goed rondkomen en hun spaargeld moeten aanspreken of zelfs schulden maken, vinden de waarde milieu (26%) minder belangrijk dan gemiddeld. Ten slotte zien we dat Brabanders die goed rondkomen en geld overhouden aan het eind van de maand, de waarden duurzaamheid (41%) en samenwerking (20%) vaker dan gemiddeld belangrijk vinden. Brabanders die precies rondkomen vinden de waarden duurzaamheid (28%) en samenwerking (11%) minder vaak belangrijk.

Tabel 2 Het bestuur van de provincie Noord-Brabant moet keuzes maken voor het nieuwe energiesysteem. Waar moeten ze volgens jou zeker rekening mee houden? Hieronder zie je een aantal opties. Je kunt er maximaal 5 aanklikken. (%) – uitsplitsing RES-regio's

	Noord-Brabant	West-Brabant	Hart van Brabant	Metropool-regio Eindhoven	Noordoost-Brabant
n	1459	401	342	353	304
Betaalbaarheid	78	80	80	81	73
Gezondheid	56	59	61	53	53
Veiligheid	54	54	57	54	54
Betrouwbaarheid	54	54	56	57	47
Milieu	41	42	46	41	37
Duurzaamheid	37	34	39	46	29
Rechtvaardigheid	29	26	27	32	31
Ruimtegebruik	19	20	14	21	19
Samenwerking	16	19	12	14	19
Dat weet ik niet/ geen mening	3	2	4	3	2
Iets anders	1	1	1	1	1

Inwoners uit de regio Noordoost-Brabant vinden de waarden betaalbaarheid, betrouwbaarheid en duurzaamheid minder vaak belangrijk vergeleken met de andere regio's. Inwoners uit de regio Hart van Brabant vinden de waarden ruimtegebruik en samenwerking minder vaak belangrijk dan de andere regio's. Inwoners uit West-Brabant vinden de waarde samenwerking vaker belangrijk dan de andere regio's en inwoners uit de Metropoolregio Eindhoven vinden de waarde duurzaamheid vaker dan gemiddeld belangrijk.

Tabel 2 Hieronder zie je de zaken waarvan jij eerder aangaf dat de provincie zeker hier zeker rekening mee moet houden bij het toekomstige energiesysteem. Maak een top 3 van de waarden die jij het belangrijkste vindt. (%) - uitsplitsing RES-regio's – De waarden op volgorde van de meeste punten⁸

n	Noord-Brabant	West-Brabant	Hart van Brabant	Metropool-regio Eindhoven	Noordoost-Brabant
487	Betaalbaarheid	Betaalbaarheid	Betaalbaarheid	Betaalbaarheid	Betaalbaarheid
583	Gezondheid	Gezondheid	Gezondheid	Gezondheid	Gezondheid
461	Veiligheid	Veiligheid	Betrouwbaarheid	Betrouwbaarheid	Betrouwbaarheid
496	Betrouwbaarheid	Betrouwbaarheid	Veiligheid	Veiligheid	Veiligheid
319	Milieu	Milieu	Milieu	Duurzaamheid	Milieu
311	Duurzaamheid	Duurzaamheid	Duurzaamheid	Milieu	Duurzaamheid
152	Rechtvaardigheid	Rechtvaardigheid	Rechtvaardigheid	Rechtvaardigheid	Rechtvaardigheid
120	Ruimtegebruik	Samenwerking	Ruimtegebruik	Ruimtegebruik	Samenwerking
75	Samenwerking	Ruimtegebruik	Samenwerking	Samenwerking	Ruimtegebruik
6	Anders	Anders	Anders	Anders	Anders

We vroegen Brabanders een top 3 te maken van de waarden die zij gekozen hadden bij de vorige vraag. Van de voorgelegde waarden wordt de waarde betaalbaarheid als meest belangrijke waarde gezien waar we in het toekomstige energiesysteem rekening mee moeten houden. Wanneer we inzoomen op de verschillende RES-regio's zien we een vergelijkbaar beeld. Betaalbaarheid en gezondheid staan in alle regio's op de eerste en tweede plaats. De andere waarden staan op dezelfde plaats, of één plaats hoger of lager ten opzichte van het gemiddelde in Brabant.

Tabel 3 Hieronder zie je de zaken waarvan jij eerder aangaf dat de provincie zeker hier zeker rekening mee moet houden bij het toekomstige energiesysteem. Maak een top 3 van de waarden die jij het belangrijkste vindt. (%) - uitsplitsing RES-regio's – % respondenten dat de onderstaande waarden in de top 3 heeft gezet.

	Noord-Brabant	West-Brabant	Hart van Brabant	Metropool-regio Eindhoven	Noordoost-Brabant
n	1459	401	342	353	304
Betaalbaarheid	55	56	54	57	54
Gezondheid	38	36	40	36	39
Veiligheid	33	35	32	36	30
Betrouwbaarheid	32	30	36	36	29
Milieu	21	25	19	22	19
Duurzaamheid	20	20	17	27	16
Rechtvaardigheid	12	12	8	10	16
Ruimtegebruik	7	8	6	7	5
Samenwerking	6	8	7	5	6
Iets anders	2	0	1	0	1

⁸ Eerste plek (3 punten), tweede plek (2 punten) en derde plek (1 punt).

We hebben ook gekeken naar het percentage Brabanders dat de desbetreffende waarden in de top 3 heeft gezet. Ruim de helft (55%) van de Brabanders heeft betaalbaarheid in de top 3 gezet als meest belangrijkste waarde. De waarden gezondheid (38%), veiligheid (33%) en betrouwbaarheid (32%) volgen op respectievelijk de tweede en gedeelde derde plaats. Van de 9 genoemde waarden vinden Brabanders samenwerking en ruimtegebruik het minst belangrijk, als het gaat om de waarden waar de provincie in het toekomstig energiesysteem rekening mee zou moeten houden.

3 Betaalbaarheid

In dit hoofdstuk worden de toelichtingen op de waarde betaalbaarheid omschreven. Betaalbaarheid staat voor Brabanders op de eerste plaats als het gaat om het toekomstige energiesysteem.

3.1 Waarom is betaalbaarheid belangrijk?

In totaal gaven 968 Brabanders, die betaalbaarheid een belangrijke waarde vinden, een toelichting op de vraag waarom ze betaalbaarheid belangrijk vinden voor het toekomstige energiesysteem. Zij gaven daarbij met name aan dat energie een basisbehoefte is en het toegankelijk moet blijven voor iedereen, ongeacht inkomen. Hoge energiekosten kunnen leiden tot financiële stress en schulden, en maken het moeilijker om te investeren in duurzame energieoplossingen. Veel respondenten vinden dat het huidige energiesysteem al te duur is en dat verdere prijsstijgingen onacceptabel zijn. Betaalbare energie is cruciaal om ervoor te zorgen dat iedereen deel kan nemen aan de energietransitie. De gegeven antwoorden zijn verdeeld over verschillende categorieën:

- **Toegankelijkheid en sociale gelijkheid:** Het energiesysteem moet betaalbaar blijven voor alle inkomensgroepen, dus ook voor mensen met lage inkomens, arbeidsongeschikten, ouderen en mensen met kleine beurzen. Stijgende energiekosten kunnen leiden tot financiële problemen en uitsluiting van energiegebruik. Op dit moment zijn er al veel huishoudens die te maken hebben met energiearmoede, waarbij ze moeite hebben met het betalen van de energierekening. De verschillen tussen arm en rijk worden steeds groter. Een eerlijk verdeelde last zorgt ervoor dat ook mensen met lagere inkomens kunnen profiteren van nieuwe technologieën en innovaties, wat momenteel vaak alleen voor de rijkere huishoudens haalbaar is. Het toekomstige energiesysteem moet voor iedereen toegankelijk zijn.
- **Economische druk:** Het leven wordt al steeds duurder en energie is een basisbehoefte. Hoge energiekosten hebben bredere economische implicaties, zoals stijgende kosten van levensonderhoud en inflatie. Als de prijzen blijven stijgen zonder compensatie, zullen meer mensen financiële problemen krijgen. Het is volgens Brabanders belangrijk om de economische impact in overweging te nemen bij het ontwerpen van het toekomstige energiesysteem.
- **Investerings en draagvlak:** Betaalbaarheid is essentieel om draagvlak te creëren voor de transitie naar duurzame energie. Als mensen de kosten niet kunnen dragen, zullen ze minder geneigd zijn om duurzame keuzes te maken. De kosten van nieuwe energiebronnen en -systemen moeten in balans zijn met de voordelen. Het mag niet zo zijn dat burgers onnodig opgezadeld worden met hoge kosten, vooral wanneer zij al grote investeringen hebben gedaan (bijvoorbeeld in zonnepanelen).
- **Ondersteuning en subsidies:** Energie wordt gezien als een noodzakelijke basisvoorziening, net als water en voedsel. Inwoners opperen dat subsidies en financiële ondersteuning kunnen bijdragen aan het vergroten van de toegankelijkheid van de toekomstige energievoorziening te vergroten. Zowel als het gaat om kosten van duurzame energie als de bijbehorende technologieën die nodig zijn om de energie op te wekken of op te slaan (zoals zonnepanelen en thuisaccu's).

3.2 Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst betaalbaar is?

We vroegen deze Brabanders ook wat er moet gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst betaalbaar is. In totaal gaven 946 Brabanders antwoord op deze vraag. Zij doen verschillende suggesties om ervoor te zorgen dat het energiesysteem betaalbaar voor iedereen is:

- **Kosten beheersing en prijsregulering:**
 - Probeer kosten te beperken zodat de energieprijzen lager zijn.
 - Neem als overheid een grotere rol om ervoor te zorgen dat energie betaalbaar blijft voor iedereen.
 - Zorg voor een eerlijke verdeling van kosten die nodig zijn voor het energiesysteem, waarbij de grote energieverbruikers meer betalen dan kleinere verbruikers. Hierdoor worden de lasten voor huishoudens met lagere inkomens mogelijk minder en wordt energie toegankelijker.
 - Stel maximumprijzen in / voer een prijsplafond in.
 - Zorg ervoor dat de winstmarges van energiebedrijven beperkt worden en reguleer hun prijzen om te voorkomen dat de kosten worden doorberekend aan gebruikers.
- **Investerings en efficiëntie:**
 - Investeer in een energie-infrastructuur en in duurzame technologieën die lage onderhoudskosten hebben.
 - Investeer in opslagcapaciteit voor energie.
 - Verbeter de distributiesystemen.
 - Bevorder hernieuwbare energiebronnen zoals zonne-energie en windenergie en zorg tegelijkertijd voor het verbeteren van de efficiëntie en opslagcapaciteit van deze energiebronnen.
- **Subsidies en financiële ondersteuning:**
 - Zorg voor subsidies vanuit de overheid om de installatie van duurzame energiebronnen (zoals zonnepanelen en warmtepompen) te ondersteunen.
 - Bied financiële steun aan huishoudens met een laag inkomen om de energiekosten voor deze groep betaalbaar te houden.
 - Verminder belasting op energie.
- **Informatieverstrekking en transparantie:**
 - Zorg voor transparante en duidelijke communicatie over de werking en kosten van energievoorzieningen om draagvlak te creëren en zodat mensen de efficiëntie ervan inzien.
 - Zorg voor duidelijke en begrijpelijke informatie als het gaat om energieprijzen en de kostenstructuren.

4 Gezondheid

In dit hoofdstuk worden de toelichtingen op de waarde gezondheid omschreven. Gezondheid staat voor Brabanders op de tweede plaats als het gaat om het toekomstige energiesysteem.

4.1 Waarom is gezondheid belangrijk?

We vroegen de Brabanders, die aangegeven hebben gezondheid belangrijk te vinden, waarom zij dit belangrijk vinden. In totaal gaven 715 Brabanders antwoord op deze vraag. De meerderheid van hen vindt dat het energiesysteem absoluut geen negatieve invloed mag hebben op de gezondheid. Gezondheid moet altijd voorop staan bij de ontwikkeling en implementatie van nieuwe energieoplossingen. Zij geven daarbij enkele redenen:

- **Geen schadelijke effecten voor de gezondheid:** Er is een sterke nadruk op het belang van het vermijden van mogelijke schadelijke neveneffecten door uitstoot van gevaarlijke stoffen, stralingsrisico's, geluidsoverlast van windmolens, of andere negatieve effecten van het energiesysteem. Deze effecten zijn van invloed op de gezondheid, kunnen ziekten veroorzaken en de levenskwaliteit verminderen. Gezonde energieoplossingen zorgen voor een betere levenskwaliteit, waardoor mensen zich fysiek en mentaal goed voelen.
- **Betrouwbaarheid:** Toekomstige energiesystemen dienen betrouwbaarder en duurzamer te zijn, met minimale gezondheidsrisico's. Men vindt dat nieuwe energiesystemen eerst grondig moeten worden onderzocht om erop te kunnen vertrouwen dat ze veilig zijn en geen gezondheidsrisico's met zich meebrengen.
- **Toekomst en toekomstige generaties:** Het waarborgen van een gezond energiesysteem is cruciaal voor de toekomstige generaties, zodat deze in een schone en veilige omgeving kunnen opgroeien. Het belang van aandacht voor gezondheid op de lange termijn en het voorkomen van mogelijke gezondheidsproblemen die nu nog onbekend zijn wordt benadrukt.
- **Minder ziekten:** Schonere energiebronnen verminderen lucht- en watervervuiling. Dit draagt bij aan minder ziektes zoals ademhalingsproblemen en kanker. Minder gezondheidsproblemen door schonere energie leiden ook tot lagere zorgkosten en een minder zware druk op het gezondheidsstelsel.

4.2 Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst rekening houdt met gezondheid?

In totaal gaven 679 Brabanders antwoord op de vraag wat er moet gebeuren zodat het toekomstige energiesysteem rekening houdt met gezondheid. Zij gaven verschillende suggesties hoe het energiesysteem (beter) rekening kan houden met de gezondheid van mensen:

- **Overlast voor de woonomgeving:**
 - Beperk overlast voor de woonomgeving: Plaats windmolens en andere energie-installaties niet te dicht bij woonwijken om geluidsoverlast en andere gezondheidsrisico's (elektromagnetische straling, geuroverlast) te vermijden.

- **Uitstoot en vervuiling minimaliseren:**
 - Het energiesysteem moet geen vervuilende stoffen produceren die de lucht, het water of de bodem vervuilen.
 - Investeer in duurzame energie zoals wind, zon, waterkracht en waterstof om vervuiling te verminderen.
- **Onderzoek:**
 - Werk nauw samen met deskundigen en wetenschappers om ervoor te zorgen dat de gezondheidsrisico's goed worden begrepen en geminimaliseerd. Kijk hierbij zowel naar de korte- en lange termijn effecten.
 - Test en onderzoek nieuwe energiesystemen eerst grondig op gezondheidsrisico's voordat ze worden geïmplementeerd. Dit geldt ook voor de materialen die gebruikt worden.
 - Wanneer nieuwe energiesystemen zijn opgezet, moeten deze voldoende gemonitord worden om de straling en uitstoot in de gaten te houden. Hierdoor kunnen er snelle aanpassingen gedaan worden.
 - Bevorder innovatie en onderzoek naar minder schadelijke technologieën en methoden om energie op te wekken.
- **Betrek inwoners:**
 - De mening en klachten van inwoners moeten serieus worden genomen en betrokken worden in de besluitvorming.
 - Bevorder bewustzijn en kennis over de gezondheidsrisico's en voordelen van verschillende energiesystemen bij inwoners door hen hier over te informeren.
- **Handhaving en controle:**
 - Er moeten strenge regels en wetgeving komen om te zorgen dat energiesystemen geen schadelijke gevolgen hebben voor de gezondheid. Regelmatige controles en handhaving moeten ervoor zorgen dat deze regels worden nageleefd.
 - Er moeten strenge regels ingevoerd worden om de uitstoot van schadelijke stoffen te beperken.
- **Productie en ontwerp:**
 - Gezondheid moet prioriteit krijgen bij het ontwerpen en implementeren van het energiesysteem. Dit omvat onder andere het vermijden van giftige stoffen en het waarborgen van veilige productie- en operationele processen.
 - Energiesystemen moeten veilig ontworpen en gebouwd worden met materialen die geen schadelijke effecten op de gezondheid hebben.

5 Veiligheid

In dit hoofdstuk worden de toelichtingen op de waarde veiligheid omschreven. Veiligheid staat voor Brabanders op de derde plaats als het gaat om het toekomstige energiesysteem.

5.1 Waarom is veiligheid belangrijk?

In totaal gaven 637 Brabanders een toelichting op deze vraag. Brabanders die veiligheid een belangrijke waarde vinden voor het toekomstige energiesysteem, geven aan dat bij elke keuze die wordt gemaakt in het toekomstige energiesysteem veiligheid voorop zou moeten staan. Binnen het thema veiligheid worden de volgende redenen het vaakst genoemd:

- **Bescherming tegen cyberaanvallen:** In een tijd waarin cybercriminaliteit toeneemt, is het essentieel dat nieuwe energiesystemen goed beschermd zijn tegen hacks en andere vormen van cyberaanvallen die de energievoorziening kunnen verstoren. Een stabiele energievoorziening is van vitaal belang voor de economie en maatschappij als geheel. Storingen of uitval kunnen grote economische schade veroorzaken en het dagelijks leven ontwrichten.
- **Onafhankelijkheid en betrouwbaarheid:** Er is een sterke roep om niet afhankelijk te zijn van buitenlandse bronnen voor energie, vooral vanwege geopolitieke onzekerheden. Het systeem moet betrouwbaar zijn, ook tijdens potentiële conflicten of crises.
- **Veiligheid voor mens en dier:** Veiligheid hangt volgens diverse Brabanders ook samen met gezondheid en wordt cruciaal geacht om de leefomgeving te beschermen en gezondheidsrisico's te minimaliseren, zowel direct (zoals brand of ontplofingsgevaar) als indirect (bijvoorbeeld geluidsoverlast van windmolens). Mensen willen er zeker van zijn dat nieuwe energieoplossingen geen gezondheidsrisico's met zich meebrengen, zoals stralingen of andere schadelijke uitstoot. Daarnaast vinden ze het belangrijk dat het toekomstige energiesysteem geen overbelasting kan ervaren waardoor er branden kunnen ontstaan. Ook bij het realiseren van energie-installaties dient veiligheid in acht genomen te worden.

5.2 Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst veilig is?

623 Brabanders gaven een antwoord op deze vraag. Brabanders die veiligheid een belangrijke waarde vinden voor het toekomstige energiesysteem, noemen verschillende maatregelen die kunnen helpen bij het garanderen van een veilig energiesysteem. De suggesties hebben we verdeeld in verschillende categorieën:

- **Cyberveiligheid:**
 - Investeer in ICT en digitale veiligheid.
 - Gebruik maken van hoogwaardige technologieën en materialen om de digitale veiligheid te waarborgen.

- Implementatie van sterke cyberbeveiligingsmaatregelen om hacken te voorkomen, bijvoorbeeld door: te zorgen voor een goed beveiligd netwerk, het inbouwen van firewalls of de energiesystemen af te (kunnen) sluiten van het internet.
- Maak gebruik van ethische hackers om systemen te testen en beveiligen.
- **Brandveiligheid en fysieke veiligheid:**
 - Plaats windturbines en andere energie-opwekkers op veilige afstand van bewoning.
 - Maak gebruik van (brand)veilige materialen en systemen, om brandgevaar of het vrijkomen van gevaarlijke stoffen te voorkomen. Bijvoorbeeld, stralingsvrije materialen.
 - Zorg voor opslag en gebruik van energie op een veilige manier.
 - Zorgen voor voldoende onderzoek en expertise.
- **Betrouwbaarheid en continuïteit:**
 - Zorg voor voldoende back-up systemen en redundantie om energiezekerheid te garanderen.
 - Behoud van een stabiel en betrouwbaar energienetwerk, vooral voor kritieke infrastructuur zoals ziekenhuizen.
- **Onderhoud en controle:**
 - Investeer in controle en onderhoud. Strenge naleving van veiligheidsnormen en regelmatige inspecties van systemen.
 - Voer gedegen onderzoek en testen uit voordat nieuwe systemen worden geïmplementeerd.
 - Betrek experts bij het ontwerp en de uitvoering van energiesystemen.
- **Voorlichting en betrokkenheid:**
 - Geef voorlichting en educatie aan inwoners over veilig gebruik van nieuwe energiesystemen.
 - Betrek de gemeenschap en experts bij besluitvormingsprocessen om de veiligheid goed in te kunnen richten in het energiesysteem.
- **Autonomie en lokale productie:**
 - Zet in op ondersteuning van lokale productie en opslagmethodes.
 - Bevorder zelfvoorzienendheid en vermindering van afhankelijkheid van buitenlandse leveranciers.

6 Betrouwbaarheid

In dit hoofdstuk worden de toelichtingen op de waarde betrouwbaarheid omschreven. Betrouwbaarheid was de waarde die als vierde belangrijkste voor het nieuwe energiesysteem genoemd werd.

6.1 Waarom is betrouwbaarheid belangrijk?

In totaal gaven 673 Brabanders antwoord op de vraag waarom zij betrouwbaarheid belangrijk vinden in het toekomstige energiesysteem. Brabanders die betrouwbaarheid een belangrijke waarde vinden, geven aan dat betrouwbaarheid in het energiesysteem van cruciaal belang is, omdat het de basis vormt voor het dagelijkse leven, economische stabiliteit en de succesvolle transitie naar duurzame energiebronnen. Binnen het thema betrouwbaarheid worden de volgende redenen het meeste genoemd:

- **Vertrouwen in het systeem:** Een energiesysteem dat consistent presteert en geen onverwachte storingen heeft, zorgt voor vertrouwen bij de gebruikers. In de transitie naar hernieuwbare energiebronnen kunnen mensen ontmoedigd raken als er frequente storingen zijn en ze niet op het systeem kunnen vertrouwen. Gebruikers moeten erop kunnen rekenen dat het nieuwe energiesysteem stabiel en betrouwbaar is, ook wanneer bijvoorbeeld zon en wind niet altijd aanwezig zijn.
- **Continuïteit van en afhankelijkheid van energie:** Een betrouwbaar energiesysteem zorgt ervoor dat mensen altijd toegang hebben tot energie, zonder onderbrekingen. Dit is essentieel voor het dagelijks leven, vooral in noodsituaties. We zijn sterk afhankelijk van constante energievoorziening onder andere voor apparaten, verwarming en koeling, communicatie en transport. Uitval van stroom kan zorgen voor vervelende situaties.
- **Essentiële diensten en veiligheid:** Betrouwbaarheid is cruciaal voor essentiële diensten zoals ziekenhuizen, beveiligingssystemen en verzorgingshuizen, die niet zonder stroom kunnen functioneren. Wanneer het energiesysteem niet betrouwbaar is, kan dit leiden tot onveilige situaties.
- **Economische en maatschappelijke stabiliteit:** Wanneer het toekomstige energiesysteem onbetrouwbaar is, kan dit leiden tot onvoorziene omstandigheden met bijvoorbeeld hoge kosten door schade en verlies van productiviteit als gevolg. Dit kan zowel huishoudens als bedrijven financieel raken. Een betrouwbare energievoorziening is essentieel voor de economische en sociale stabiliteit van een samenleving. Het biedt zekerheid en voorspelbaarheid, wat belangrijk is voor zowel particulieren als bedrijven.

6.2 Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst betrouwbaar is?

In totaal gaven 656 Brabanders, die de waarde betrouwbaarheid belangrijk vinden, een toelichting op de vraag, wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst betrouwbaar is? Een aantal van hen gaven hierbij aan dat ze niet weten wat er moet

gebeuren, ze hebben hiervan te weinig kennis, maar een groot deel heeft wel enkele suggesties gegeven om betrouwbaarheid in het energiesysteem te waarborgen:

- **Educatie en onderzoek:**
 - Geef voorlichting en draag bij aan de bewustwording rondom energieverbruik- en opslag bij gebruikers.
 - Investeer in degelijk onderzoek naar betrouwbare technologieën en materialen.
 - Denk vooruit en innoveer om toekomstige uitdagingen aan te kunnen.
- **Veiligheid en beveiliging:**
 - Zorg voor een veilig netwerk met goede beveiligingsmaatregelen tegen cyberaanvallen, om continuïteit te bevorderen.
 - Controleer regelmatig om de betrouwbaarheid te garanderen.
- **Netwerkverbeteringen en opslag:**
 - Zorg voor versterking en uitbreiding van het energienetwerk.
 - Creëer voldoende opslagcapaciteit voor energie, bijvoorbeeld met batterijen om het teveel aan energie op te vangen en deze later weer in te kunnen zetten.
 - Zorg voor back-up systemen voor noodgevallen en onverwachte storingen.
 - Implementeer slimme technologieën voor efficiëntie en snelle herstelacties bij storingen.
- **Communicatie en beleid:**
 - Ontwikkel robuust beleid en regelgeving die stabiliteit en innovatie bevorderen.
 - Communiceer als overheid duidelijk en transparant over plannen en maatregelen rondom energievoorzieningen om het vertrouwen van inwoners te vergroten.
- **Diversificatie van energiebronnen en samenwerking:**
 - Maak in het energiesysteem gebruik van meerdere energiebronnen zoals wind, zon, water, maar ook kernenergie. Zorg ervoor dat we niet afhankelijk zijn van één enkele energiebron.
 - Bevorder samenwerking tussen verschillende partijen en landen, om van elkaar te kunnen leren.
 - Zorg voor decentrale opwekking van energie en lokale productie van apparatuur om de afhankelijkheid te verminderen.
- **Betrouwbare en kwalitatieve implementatie:**
 - Maak gebruik van hoogwaardige materialen en bewezen technieken.
 - Test en evalueer systemen continu om de betrouwbaarheid te waarborgen.
 - Zorg voor deskundigheid bij installatie en onderhoud door experts in te schakelen.

7 Milieu

In dit hoofdstuk worden de toelichtingen op de waarde milieu omschreven.

7.1 Waarom is milieu belangrijk?

In totaal gaven 501 Brabanders, die de waarde milieu belangrijk vinden, antwoord op de vraag waarom zij milieu belangrijk vinden voor het toekomstige energiesysteem. Milieu is volgens hen een belangrijke waarde omdat het milieu onder druk staat door vervuiling en klimaatverandering. Dit is een belangrijke reden om over te stappen naar een nieuw energiesysteem. Men vindt het belangrijk dat een gezonde leefomgeving nu en in de toekomst geborgd wordt en dat de natuur beschermd wordt. Zij gaven hiervoor een aantal redenen:

- **Klimaatverandering en duurzaamheid:** Het milieu staat onder druk door bestaande vervuiling en klimaatverandering. Het aanpakken van klimaatverandering is een belangrijke reden voor het veranderen van het energiesysteem. Brabanders benadrukken dat de energietransitie moet bijdragen aan het verminderen van broeikasgasuitstoot en het beperken van de opwarming van de aarde. Het nieuwe energiesysteem moet bijdragen aan het herstel van het milieu en niet verder bijdragen aan de verslechtering ervan.
- **Gezondheid en leefbaarheid nu en in de toekomst:** Een schoon milieu is essentieel voor de gezondheid van mensen, dieren en planten. Het energiebeleid moet rekening houden met de impact op de gezondheid en de leefomgeving. In een toekomstig energiesysteem moet men streven naar oplossingen die bijdragen aan een schoner en gezonder ecosysteem. Onder andere om ervoor te zorgen dat de toekomstige generaties kunnen leven in een gezonde en leefbare wereld. Er worden zorgen geuit over de lange-termijn gevolgen van de huidige energieproductie op het milieu.
- **Natuurbescherming:** De bescherming van natuurgebieden en het voorkomen van schade aan ecosystemen vinden deze Brabanders belangrijk. Er wordt gepleit voor het zorgvuldig plannen van een energie-infrastructuur, zoals zonnevelden en windmolenparken. Voorkomen moet worden dat de natuur verder wordt beschadigd in het toekomstige energiesysteem.

7.2 Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst rekening houdt met het milieu?

We vroegen deze Brabanders ook wat er moet gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst rekening houdt met het milieu. In totaal beantwoordden 475 Brabanders deze vraag. Bij deze waarde geven een aantal Brabanders aan niet goed te weten wat er gedaan kan worden. Anderen doen verschillende suggesties:

- **Duurzaamheid en efficiëntie:**
 - We moeten overstappen op groene energiebronnen zoals zonne- en windenergie en gebruik maken van natuurlijke hulpbronnen die onuitputtelijk zijn.

- Uitstoot en afval tijdens de productie en gebruik van energie moeten geminimaliseerd worden.
- Maak gebruik van herbruikbare recyclebare materialen in energiesystemen.
- Verbeter de energie-efficiëntie in zowel de productie als het verbruik, bijvoorbeeld door middel van zuinige technologieën.
- **Educatie en onderzoek:**
 - Zorg voor meer bewustwording bij inwoners over milieuvriendelijke keuzes.
 - Zorg voor meer voorlichting en educatie voor zowel gebruikers als beleidsmakers over (de impact van energie op) het milieu.
 - Doe intensief onderzoek naar de gevolgen op het milieu van verschillende energieoplossingen.
 - Onderzoek nieuwe energiebronnen zoals waterstof, getijdenenergie, en verbeterde opslagtechnieken van energie.
- **Infrastructuur en lokalisatie:**
 - Plaats zonnepanelen op daken van gebouwen en niet op (landbouw)grond ter bescherming van de landbouw en om ruimte te besparen.
 - Plaats windmolens op locaties waar ze de natuur en biodiversiteit niet verstoren.
 - Wek energie decentraal op om transportverliezen te minimaliseren.
 - Voorkom ontbossing en zorg voor de bescherming van natuurgebieden tijdens de aanleg van energiesystemen.
- **Regelgeving en beleidsmaatregelen:**
 - Hanteer als overheid strengere milieuregels en zorg voor strengere handhaving om schadelijke uitstoot te beperken. Bijvoorbeeld door aansprakelijkheid te hanteren voor grote vervuilers en duidelijke grenzen te stellen aan uitstoot en afval.
 - Stimuleer duurzame energieoplossingen door middel van subsidies en belastingvoordelen.
 - Zorg voor samenwerking en overleg tussen overheid, bedrijven en milieuorganisaties, om aan gezamenlijke doelen te werken.
 - Richt beleidsplannen in voor de lange termijn, zodat er rekening wordt gehouden met de toekomstige generaties.

8 Duurzaamheid

In dit hoofdstuk worden de toelichtingen op de waarde duurzaamheid omschreven.

8.1 Waarom is duurzaamheid belangrijk?

We vroegen Brabanders, die aangaven duurzaamheid belangrijk te vinden in het toekomstige energiesysteem, waarom zij dit belangrijk vinden. In totaal gaven 468 Brabanders een antwoord op deze vraag. In essentie wordt duurzaamheid door hen gezien als een noodzaak om zowel economische, ecologische als sociale voordelen te behalen en om een leefbare planeet voor toekomstige generaties te garanderen. Zij gaven hierbij een aantal redenen:

- **Langdurige zekerheid:** Een duurzaam energiesysteem gaat lang mee, hoeft minder vaak vervangen te worden. Het nieuwe energiesysteem wordt ingericht voor de lange termijn, het is belangrijk dat duurzame keuzes gemaakt worden. Het gebruik van hernieuwbare materialen en recycling van onderdelen vermindert afval en zorgt ervoor dat hulpbronnen niet uitgeput raken.
- **Klimaat en milieu:** Duurzaamheid draagt bij aan de bescherming van het milieu, het vermindert de uitstoot van schadelijke stoffen en helpt klimaatverandering tegen te gaan. Het is essentieel voor de toekomstige generaties om duurzame energiebronnen te gebruiken, zoals zon en wind. Zo zorgen we voor een gezonde planeet.
- **Waardevolle investering:** De ontwikkeling naar een nieuw energiesysteem kost tijd en geld, het is belangrijk het energiesysteem duurzaam ontwikkeld wordt, zodat we hier lang gebruik van kunnen maken. Een energiesysteem moet een lange levensduur hebben zodat de kosten en baten verspreid worden en ook kosten voor de gebruiker betaalbaar blijven.
- **Economische voordelen:** De investeringen van een duurzaam energiesysteem kunnen in het begin hoog zijn, maar op de lange termijn zal dit kosten besparen en voorkomt het dat het systeem vaak vervangen moet worden.

8.2 Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst duurzaam is?

In totaal gaven 453 Brabanders antwoord op de vraag wat er moet gebeuren zodat het toekomstige energiesysteem duurzaam is. Zij doen verschillende suggesties hoe het energiesysteem duurzaam en toekomstbestendig kan worden gerealiseerd, zodat het goed functioneert en minimale negatieve impact op het milieu heeft:

- **Duurzame materialen en energie-efficiënte oplossingen:**
 - Maak gebruik van hoogwaardige, recyclebare, en hernieuwbare materialen.
 - Kies materialen die lang meegaan en weinig onderhoud vereisen en vermijd goedkope alternatieven die snel vervangen moeten worden.

- Kies voor het ontwikkelen van een energiesysteem met een lange levensduur. Focus niet alleen op korte termijn en zoek naar oplossingen die effectief zijn op korte en op lange termijn.
- Gebruik technologieën die energieverlies minimaliseren en efficiënt werken.
- Zorg voor een lokale productie, zodat we minder afhankelijk zijn van import via andere landen.
- Investeer in zonne-, wind-, waterkracht-, en andere onuitputtelijke energiebronnen.
- Stop met fossiele brandstoffen.
- **Onderzoek en samenwerking:**
 - Stimuleer continu onderzoek naar nieuwe duurzame energieoplossingen en productieprocessen, blijven innoveren.
 - Verken nieuwe technologieën, zoals waterstof en zout.
 - Schakel deskundigen en experts in voor advies en implementatie.
- **Beleid en regelgeving:**
 - Zorg voor strikte handhaving van de milieunormen en uitstootbeperkingen.

9 Rechtvaardigheid

In dit hoofdstuk worden de toelichtingen op de waarde rechtvaardigheid omschreven.

9.1 Waarom is rechtvaardigheid belangrijk?

In totaal gaven 320 Brabanders, die rechtvaardigheid een belangrijke waarde vinden, antwoord op de vraag waarom zij rechtvaardigheid belangrijk vinden in het toekomstige energiesysteem. Zij geven hierbij aan dat rechtvaardigheid in het energiesysteem bijdraagt aan het creëren van een stabiel en duurzaam systeem dat rekening houdt met de belangen van alle betrokkenen. Ze noemen een aantal redenen waarom rechtvaardigheid belangrijk is:

- **Eerlijke kostenverdeling:** Van deze Brabanders geeft een grote groep aan het belangrijk te vinden dat de kosten tussen consumenten en bedrijven eerlijk worden verdeeld. Grote bedrijven en vervuilers zouden meer moeten bijdragen aan de kosten van het energiesysteem. De lasten voor particuliere gebruikers zouden gematigd moeten worden.
- **Toegankelijkheid en gelijkheid:** Veel van deze Brabanders vinden het belangrijk dat iedereen gelijke toegang heeft tot energie. Energie wordt beschouwd als een primaire levensbehoefte, en het energiesysteem moet toegankelijk en betaalbaar zijn voor iedereen om rechtvaardigheid te waarborgen. De energietransitie moet op een manier verlopen waarin iedereen mee kan doen, ongeacht inkomen of woonsituatie. Dit houdt in dat ook mensen met lage inkomens de kans moeten krijgen om deel te nemen aan duurzame initiatieven zonder onevenredige financiële belasting.
- **Geen onrechtvaardige belastingen:** Een aantal Brabanders zijn bezorgdheid over hoe de huidige en toekomstige regelgeving kan leiden tot oneerlijke lasten voor particulieren, zoals extra kosten voor het terug leveren van energie door huishoudens met zonnepanelen. Zij zien dit als een vorm van oneerlijkheid waarbij consumenten de kosten dragen voor investeringen en subsidies die oorspronkelijk als aantrekkelijk werden gepresenteerd.

9.2 Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst rechtvaardig is?

We vroegen deze Brabanders ook wat er moet gebeuren om te waarborgen dat het energiesysteem van de toekomst rechtvaardig is. In totaal gaven 314 Brabanders antwoord op deze vraag, waarbij ze verschillende suggesties gaven:

- **Betaalbaarheid en eerlijke verdeling van kosten:**
 - Zorg voor een eerlijke prijsstructuur waarbij zowel huishoudens als bedrijven bijdragen op basis van hun verbruik en draagkracht. Grootverbruikers en vervuilers moeten meer betalen.
 - Zorg voor eerlijke terugleverkosten na aanschaf van zonnepanelen.

- Bied ondersteuning aan kwetsbare groepen en lagere inkomens, bijvoorbeeld door subsidies of lagere kosten voor basisverbruik.
- **Subsidies en belastingstructuren:**
 - Herzie subsidies en belastingstructuren om ervoor te zorgen dat ze eerlijker verdeeld worden en niet onterecht ten goede komen aan rijkere huishoudens of bedrijven.
 - Subsidies moeten kunnen dienen als stimulans voor verduurzaming en bepaald worden op basis van inkomenspositie.
- **Transparantie en vertrouwen:**
 - Zorg voor transparantie in het toekomstige energiesysteem, hoe worden de kosten en baten verdeeld?
 - Vergroot het vertrouwen van inwoners door open communicatie en duidelijke regelgeving.
- **Regulering en toezicht:**
 - Zorg voor meer toezicht en strengere regels om ervoor te zorgen dat het energiesysteem rechtvaardig blijft en bedrijven bijvoorbeeld niet profiteren ten koste van huishoudens.
- **Inspraak en betrokkenheid:**
 - Betrek gemeenschappen en inwoners bij de besluitvorming over het energiebeleid.
 - Zorg voor een eerlijk proces naar een nieuw energiesysteem waarbij alle stemmen worden gehoord en meegenomen in het beleid.

10 Ruimtegebruik

In dit hoofdstuk worden de toelichtingen op de waarde ruimtegebruik omschreven.

10.1 Waarom is ruimtegebruik belangrijk?

We vroegen Brabanders, die de waarde ruimtegebruik belangrijk vinden, waarom ze deze waarde belangrijk vinden in het toekomstige energiesysteem. In totaal gaven 252 Brabanders antwoord op deze vraag. Zij gaven met name aan dat de ruimte in Nederland beperkt is en efficiënt benut moet worden. Men benoemt onder andere dat er aandacht moet zijn voor de bescherming van de natuur, voldoende ruimte voor woningbouw en behoud van de esthetische en recreatieve waarde van het landschap en het minimaliseren van overlast voor inwoners. Ze noemen een aantal redenen waarom ruimtegebruik belangrijk is:

- **Efficiënt gebruiken van beperkte ruimte:** Nederland heeft een beperkte ruimte die efficiënt benut moet worden. Het is belangrijk dat er in het toekomstige energiesysteem een zorgvuldige afweging gemaakt moet worden tussen ruimte voor energievoorziening en andere essentiële behoeften zoals woningbouw. Het toekomstige energiesysteem moet beschikbare ruimte optimaal benutten, bijvoorbeeld door daken te gebruiken voor zonnepanelen en windmolens op zee te plaatsen.
- **Bescherming van natuur en landschap:** Het behouden van natuur en groene ruimtes in het land is essentieel. Men vindt het belangrijk dat er niet te veel natuur verloren gaat. Hier dient rekening mee gehouden te worden in het toekomstige energiesysteem. Energie-installaties kunnen natuurgebieden aantasten en dieren storen. Er zijn zorgen over horizonvervuiling door windmolens en zonneparken die het landschap ontsieren. Het plaatsen van energie-installaties met behoud van de esthetische waarde van het landschap is een aandachtspunt. Mensen vinden het behoud van mooie uitzichten en recreatieve gebieden belangrijk voor de leefbaarheid.
- **Beperking van overlast voor inwoners:** Energie-installaties zoals windmolens en/of zonneparken kunnen geluidsoverlast en visuele hinder veroorzaken bij inwoners. Dit kan van invloed zijn op hun woongenot. Mensen hebben hierdoor liever geen energieopwekkingssystemen in hun directe woonomgeving. Men vindt het daarom belangrijk dat energie-installaties niet te dicht bij woonwijken geplaatst worden.

10.2 Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst rekening houdt met het ruimtegebruik?

In totaal gaven 246 Brabanders antwoord op de vraag wat er moet gebeuren zodat het toekomstige energiesysteem rekening houdt met ruimtegebruik. Bij deze waarde geven een aantal van hen aan dit niet te weten, anderen geven diverse suggesties:

- **Ruimte-efficiëntie:**
 - Combineer energieopwekking met bestaande infrastructuur, zoals zonnepanelen op daken van bestaande gebouwen, op parkeerterreinen of langs snelwegen.
 - Ontwikkel en gebruik compactere energieoplossingen die minder ruimte nodig hebben.
 - Bouw meer windmolenparken op zee om landgebruik te minimaliseren.
 - Overweeg het gebruik van ondergrondse systemen voor bijvoorbeeld opslag om bovengrondse ruimte te besparen.
 - Slim plannen rondom de beschikbare ruimte.
- **Natuur en omgeving:**
 - Beperk de impact op de natuur en het landschap, plaats energie-installaties daar waar ze de natuur en het landschap niet verstoren.
 - Vermijd locaties dichtbij woonwijken om overlast voor inwoners te verminderen.
- **Planning:**
 - Stel duidelijke regels op voor ruimtegebruik, waarbij rekening gehouden wordt met afstand tot woningen en de impact op het landschap.
 - Voer goed onderzoek uit naar de impact op de omgeving voordat nieuwe projecten worden gestart.

11 Samenwerking

In dit hoofdstuk worden de toelichtingen op de waarde samenwerking omschreven.

11.1 Waarom is samenwerking belangrijk?

We vroegen Brabanders, die aangaven samenwerking belangrijk te vinden voor het toekomstige energiesysteem, waarom ze dit belangrijk vinden. Deze vraag is door 165 Brabanders beantwoord. De meeste van hen gaven aan dat samenwerking in het toekomstige energiesysteem cruciaal is voor efficiëntie, draagvlak, innovatie, inclusie en het bereiken van gezamenlijke doelen. Zij gaven hierbij een aantal redenen:

- **Efficiëntie en effectiviteit:** Het gezamenlijk aanpakken van problemen is noodzakelijk om de complexe uitdagingen van de energietransitie en het toewerken naar een nieuw energiesysteem op te lossen. Samenwerking kan bijdragen aan een efficiënter en effectiever energiesysteem door het delen van ideeën, kennis en middelen. Plannen en oplossingen kunnen beter op elkaar afgestemd worden. Door samenwerking kunnen gemeenschappelijke doelen beter worden gerealiseerd, wat essentieel is voor het verbeteren van het energiesysteem en het behalen van duurzame energieoplossingen.
- **Inclusie en betrokkenheid:** Samenwerking met inwoners en bedrijven kan bijdragen aan het draagvlak voor een nieuw energiesysteem. Als mensen betrokken worden bij de besluitvorming, zijn ze meer geneigd om veranderingen te accepteren en te ondersteunen. Het betrekken van alle lagen van de bevolking, zorgt ervoor dat iedereen zijn steentje kan bijdragen en er rekening gehouden wordt met diverse belangen en mogelijkheden. Als mensen merken dat ze gehoord worden en kunnen participeren, is de acceptatie van nieuwe maatregelen groter en is de kans op succes van projecten hoger. Iedereen heeft een rol in de energietransitie en samenwerking zorgt ervoor dat de verantwoordelijkheden eerlijk verdeeld worden en dat iedereen kan bijdragen.
- **Innovatie en economische voordelen:** Door samen te werken ontstaan er betere en meer innovatieve oplossingen, aangezien verschillende perspectieven en expertises worden gecombineerd. Gezamenlijke inkoop en samenwerking tussen bedrijven kunnen daarnaast leiden tot kostenbesparingen voor individuen en bedrijven, en zorgen voor een stabielere en betrouwbaardere energiesysteem.

11.2 Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst rekening houdt met samenwerking?

In totaal beantwoordden 161 Brabanders de vraag, wat er moet gebeuren om in het toekomstige energiesysteem rekening te houden met samenwerking. Zij gaven hierbij enkele suggesties om samenwerking te stimuleren:

- **Betrekken van alle partijen:**
 - Betrek zowel energiemaatschappijen, overheden, bedrijven als inwoners vanaf een vroeg stadium bij de plannen en neem hun belangen mee.
 - Zorg voor regelmatig overleg en communicatie met alle belanghebbenden.

- Inwoners en bedrijven moeten de mogelijkheid krijgen om inspraak te hebben en actief mee te denken in het proces om tot een nieuw energiesysteem te komen. Dit verhoogt draagvlak voor het nieuwe energiesysteem.
- Ontwikkel een gemeenschappelijke visie en gezamenlijke doelen, zodat alle betrokken partijen naar hetzelfde streven en conflicten geminimaliseerd worden.
- **Samenwerking stimuleren en subsidies:**
 - De overheid moet actief maatregelen nemen om samenwerking te stimuleren en faciliteren, zoals het organiseren van overleg.
 - Bied financiële steun aan inwoners en bedrijven, zoals subsidies en belastingvoordelen, om duurzame keuzes makkelijker en toegankelijker te maken.
- **Informatie en onderzoek:**
 - Deel voldoende informatie en maak plannen en beslissingen transparant. Dit kan bijvoorbeeld door openbare bijeenkomsten, enquêtes en duidelijke communicatie.
 - Bevorder kennisdeling en educatie over de voordelen en mogelijkheden van samenwerking binnen het energiesysteem.
 - Investeer in onderzoek en innovatie door samen te werken met deskundigen en kennisinstituten.
- **Lokale en regionale aanpak:**
 - Houd rekening met regionale verschillen en behoeften.
 - Bied maatwerkoplossingen die aansluiten bij de specifieke omstandigheden van elke regio, door samen te werken op lokaal niveau.

12 Tot slot

In dit onderzoek hebben we gekeken naar de maatschappelijke waarden die Brabanders belangrijk vinden als het gaat over het energiesysteem van de toekomst. Deze rapportage is een eerste en vooral samenvattende weergave van de waarden zoals Brabanders deze zien als het gaat om het energiesysteem. Er zijn honderden antwoorden gegeven door ruim 1400 deelnemers.

Van de voorgelegde maatschappelijke waarden zijn betaalbaarheid, gezondheid en veiligheid voor Brabanders de belangrijkste waarden. Hoewel betaalbaarheid voor iedereen belangrijk is, valt op dat dit vooral geldt voor Brabanders die precies kunnen rondkomen. Brabanders die het financieel goed hebben, vinden de waarden betaalbaarheid en rechtvaardigheid minder belangrijk. Zij vinden vaker duurzaamheid en samenwerking van belang.

Kijken we naar de mate waarin Brabanders zich zorgen maken over klimaatverandering en de maatschappelijke waarden die zij belangrijk vinden, dan zien we dat Brabanders die zich hierover geen of een beetje zorgen maken, de betaalbaarheid belangrijker vinden dan Brabanders die die hier (erg veel) zorgen over maken. Tegelijkertijd zien we dat de waarden milieu en duurzaamheid belangrijker zijn voor mensen die zich veel zorgen maken over klimaatverandering.

Het valt op dat sommige waarden vaker in combinatie met elkaar genoemd worden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de waarden veiligheid, betrouwbaarheid, betaalbaarheid en gezondheid. Deze zijn vaak samen aangeklikt in de vragenlijst. Ook de waarden milieu, duurzaamheid en gezondheid zijn vaak samen genoemd.

In de vragenlijst is een minimale invulling/beschrijving van de maatschappelijke waarden opgenomen (zie bijlage B). Dit deden we om deelnemers aan het onderzoek een beetje 'op gang' te helpen bij het invullen. Omdat de beschrijving minimaal was, werden de deelnemers er in hun antwoorden niet door geleid. Als we de antwoorden op de vragen bekijken, dan zien we dat veel Brabanders verbanden leggen tussen de verschillende maatschappelijke thema's. Zo koppelen veel deelnemers de maatschappelijke waarden veiligheid, gezondheid en ruimtegebruik aan elkaar. Ze geven dan aan dat bijvoorbeeld windmolens pas veilig zijn als ze op ruime afstand van de woonomgeving van inwoners geplaatst worden. Hiermee geven ze impliciet aan dat ze windmolens niet veilig achten voor de gezondheid en dat er in het ruimtegebruik rekening mee moet worden gehouden. Een ander verband dat vaak gemaakt is, is die tussen betaalbaarheid en rechtvaardigheid. Dit zijn ook twee waarden die mensen niet gemakkelijk los zien van elkaar. Ze vinden de energietransitie als geheel en het toewerken naar een nieuw energiesysteem pas rechtvaardig als iedereen er aan mee kan doen ongeacht hun financiële situatie. Of dat het rechtvaardig is dat grote verbruikers van energie / grote uitstoters van CO2 meer betalen dan kleine verbruikers/uitstoters.

Hoewel het in de media vaak gaat over de energietransitie en de gevolgen hiervan voor inwoners en er ook op andere plekken informatie voorhanden is (denk aan energieloketten

van de gemeenten, via energietoöperaties et cetera), valt op dat een deel van de respondenten van het onderzoek voor een aantal waarden het lastiger vindt om suggesties te doen over hoe we deze waarden kunnen borgen in het toekomstige energiesysteem. Dit duidt er op dat het een ingewikkeld vraagstuk is, waar niet alle inwoners dagelijks mee bezig zijn. Belangrijk is hier om dit ook te erkennen als een antwoord; mensen die niet weten waarom ze een maatschappelijke waarde belangrijk vinden of aangeven ‘*geen idee*’ te hebben over hoe bepaalde maatschappelijke waarden meegenomen kunnen worden in het ontwikkelen van het toekomstige energiesysteem geven met hun antwoord aan hun kennis hierover te klein is. Dit is belangrijk om mee te nemen in de communicatiestrategie vanuit de provincie over het nieuwe energiesysteem.

Bij deze rapportage wordt een uitgebreid excel-bestand opgeleverd aan de opdrachtgever met hierin per voorgelegde vraag alle antwoorden die door de deelnemers zijn gegeven. Het verdient zeker de aandacht om hier naar ook te kijken, om te zien waar de nuanceverschillen liggen in de gegeven antwoorden. Daarnaast lijkt het goed om bovenal de Brabanders goed te blijven informeren van de stappen die gezet worden bij het ontwerpen van het nieuwe energiesysteem en om hen hierin zorgvuldig mee te nemen in de afwegingen die gemaakt worden.

13 Algemene vragen

Ten slotte stelden we de Brabanders nog enkele algemene vragen die invloed kunnen hebben op de perceptie van Brabanders tegenover het toekomstige energiesysteem.

Tabel 3 Maak jij je zorgen om klimaatverandering? (%) - uitsplitsing RES-regio's

	n	Ik maak mij geen zorgen om klimaatverandering	Ik maak mij een beetje zorgen om klimaatverandering	Ik maak mij zorgen om klimaatverandering	Ik maak mij erg veel zorgen om klimaatverandering	Dat weet ik niet/geen mening
Noord-Brabant	1261	17	41	24	13	5
West-Brabant	345	20	41	24	10	5
Hart van Brabant	291	14	41	26	11	9
Metropoolregio Eindhoven	312	17	40	28	13	2
Noordoost Brabant	262	16	43	19	16	5

De meeste Brabanders (41%) maken zich een beetje zorgen om klimaatverandering. Bijna een kwart (24%) maakt zich zorgen om klimaatverandering en 13% maakt zich erg veel zorgen hierom. 17% van de Brabanders geeft aan zich geen zorgen te maken om klimaatverandering. Inwoners uit de regio Noordoost Brabant (16%) geven vaker dan gemiddeld aan (13%) zich erg veel zorgen te maken om klimaatverandering.

Tabel 4 Hoe is de financiële situatie van je huishouden op dit moment? (%) - uitsplitsing RES-regio's

	n	Ik houd aan het eind van de maand meestal veel geld over	Ik houd aan het eind van de maand meestal een beetje geld over	Ik kan precies rondkomen en houd weinig geld over	Ik moet mijn spaargeld gebruiken om dingen voor mijn dagelijks leven te kunnen betalen	Ik maak schulden om dingen voor mijn dagelijks leven te kunnen betalen	Zeg ik liever niet/weet ik niet
Noord-Brabant	1261	15	43	25	6	1	9
West-Brabant	345	16	43	25	5	2	9
Hart van Brabant	291	14	44	20	7	2	13
Metropoolregio Eindhoven	312	15	41	26	7	1	10
Noordoost Brabant	262	18	41	30	4	1	7

Als het gaat over de financiële situatie van de Brabanders, geven de meesten aan dat hun huishouden op dit moment aan het einde van de maand meestal een beetje geld over houdt (43%). Voor een kwart van de Brabanders geldt dat zij precies rondkomen en weinig geld overhouden. 6% van de Brabanders moet hun spaargeld gebruiken om dingen voor hun dagelijks leven te kunnen betalen. 15% houdt aan het eind van de maand meestal veel geld over. Inwoners uit Noordoost Brabant geven vaker dan gemiddeld aan dat ze precies rondkomen en weinig geld overhouden.

Bijlage A: Achtergrondkenmerken

Achtergrondkenmerken respondenten

Hieronder geven we in tabellen de achtergrondkenmerken van de **1.459 respondenten** die aan dit onderzoek hebben meegewerkt. De hier gepresenteerde gegevens zijn ongewogen.

Tabel 5 Respons naar RES-regio

	n	%
West-Brabant	401	27
Hart van Brabant	342	23
Noordoost-Brabant	353	24
Zuidoost-Brabant	304	21
<i>Onbekend</i>	59	4
Totaal	1459	100

Tabel 6 Respons naar geslacht

	vrouw		man		Anders		niet ingevuld	
	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%
West-Brabant	257	64	143	36	1	0	0	0
Hart van Brabant	207	61	135	39	0	0	0	0
Metropoolregio Eindhoven	228	65	125	35	0	0	0	0
Noordoost-Brabant	191	63	112	37	1	0	0	0
Totaal Noord-Brabant	916	63	541	37	2	0	0	0

Tabel 7 Respons naar leeftijd

	18 tot en met 29 jaar		30 tot en met 39 jaar		40 tot en met 49 jaar		50 tot en met 64 jaar		65 jaar en ouder		niet ingevuld	
	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%
West-Brabant	89	22	124	31	110	27	59	15	19	5	0	0
Hart van Brabant	49	14	79	23	73	21	124	36	17	5	0	0
Metropoolregio Eindhoven	76	22	94	27	106	30	62	18	14	4	1	0
Noordoost-Brabant	65	21	82	27	89	29	52	17	16	5	0	0
Totaal Noord-Brabant	287	20	388	27	397	27	317	22	69	5	1	0

Tabel 8 Respons naar opleidingsniveau

	hoog		middel		laag		niet ingevuld	
	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%
West-Brabant	58	14	194	48	149	37	0	0
Hart van Brabant	45	13	141	41	156	46	0	0
Metropoolregio Eindhoven	45	13	161	46	147	42	0	0
Noordoost-Brabant	42	14	143	47	119	39	0	0
Totaal Noord-Brabant	200	14	668	46	591	41	0	0

Tabel 9 Respons naar type woning

	vrijstaand		2-onder-1-kap		rijtjeshuis		appartement / flat		studenten-woning		senioren-woning		anders		niet ingevuld	
	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%
West-Brabant	50	12	60	15	166	41	53	13	5	1	2	0	9	2	56	14
Hart van Brabant	24	7	56	16	137	40	54	16	7	2	2	1	11	3	51	15
Metropoolregio Eindhoven	49	14	73	21	133	38	46	13	3	1	1	0	7	2	41	12
Noordoost-Brabant	29	10	62	20	99	33	57	19	2	1	2	1	11	4	42	14
Totaal Noord-Brabant	161	11	265	18	555	38	215	15	19	1	7	0	39	3	198	14

Tabel 10 Respons naar huur- of koopwoning

	huurwoning via woningcorporatie		particuliere huurwoning		koopwoning		niet ingevuld	
	abs	%	abs	%	abs	%	abs	%
West-Brabant	79	20	37	8	232	58	56	14
Hart van Brabant	62	18	32	9	197	58	21	15
Metropoolregio Eindhoven	70	20	34	10	208	59	41	12
Noordoost-Brabant	78	26	25	8	159	52	42	14
Totaal Noord-Brabant	302	21	127	9	832	57	198	14

Bijlage B: Vragenlijst

Vragenlijst Waarden van Brabanders in het energiesysteem

Welkom bij deze vragenlijst!

Het klimaat verandert. Dat komt doordat er steeds meer broeikasgassen in de lucht komen. Daar wil de provincie Noord-Brabant iets aan doen.

Met deze vragenlijst geef je jouw mening over belangrijke keuzes voor Brabant. Jouw reactie helpt de provincie bij hun keuzes over energie. Hieronder leggen we uit waar het over gaat. We vragen je om deze tekst goed te lezen.

We stappen over naar schone energie.

We stoppen zoveel mogelijk met vervuilende energiebronnen zoals aardgas en steenkool. En we stappen over naar schone energie uit bijvoorbeeld zon en wind. In Brabant willen we in 2030 de helft van onze energie uit schone energiebronnen halen. En in 2050 moet alle energie schoon zijn.

We gaan energie anders opwekken en gebruiken.

Dat betekent dat we onze huizen anders gaan verwarmen. Dat we anders gaan bouwen. En dat we overstappen naar ander vervoer. Ook fabrieken en boerenbedrijven gaan anders werken. Nu komt alle energie van een paar centrale plekken. We gaan naar een systeem waar we op meer plekken zelf energie opwekken. Bijvoorbeeld met zonnepanelen, windmolens en aardwarmte.

We gaan energie anders transporteren en vaker opslaan.

Via het energienet komt energie bij onze huizen en bedrijven. We gaan ons energienet aanpassen. Zodat we onze (schone) energie ook kunnen gebruiken. Daarvoor is transport belangrijk: van de plek waar het wordt opgewekt naar de plek waar het nodig is. En we gaan energie vaker opslaan: wanneer er meer energie wordt opgewekt dan er op dat moment nodig is.

Deze verandering gaat niet vanzelf. En we moeten nieuwe keuzes maken.

Overstappen naar schone energie betekent nieuwe keuzes maken. We zijn gewend geraakt aan de voordelen én de nadelen van het bestaande energiesysteem. We hebben nu de kans om nieuwe afwegingen te maken. De provincie wil graag de Brabanders betrekken bij deze keuzes.

Wat vind jij belangrijk voor het energiesysteem van de toekomst?

Met deze vragenlijst kun je laten weten wat je belangrijk vindt bij de overstap naar schone energie. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 10 minuten. De antwoorden die je geeft, worden anoniem verwerkt.

Alvast hartelijk dank voor het invullen.

Vraag 1:

Het bestuur van de provincie Noord-Brabant moet keuzes maken voor het nieuwe energiesysteem. Waar moeten ze volgens jou zeker rekening mee houden? Hieronder zie je een aantal opties. Je kunt er maximaal 5 aanklikken.

- ☐ **Veiligheid**
Bijvoorbeeld: dat het systeem beveiligd is tegen (cyber)aanvallen of energiestoringen. Of dat energiesysteem niet afhankelijk is van landen buiten Europa.
- ☐ **Betrouwbaarheid**
Bijvoorbeeld: dat de energievoorziening altijd werkt, ook bij slechte weersomstandigheden of bij onverwachte gebeurtenissen.
- ☐ **Betaalbaarheid**
Bijvoorbeeld: energie moet betaalbaar zijn voor iedereen. Of de kosten voor het energiesysteem moeten zo laag mogelijk zijn.
- ☐ **Rechtvaardigheid**
Bijvoorbeeld: dat de voordelen en nadelen eerlijk verdeeld worden over industrie, bedrijven en inwoners. Of dat iedereen gelijke toegang moet hebben tot energie.
- ☐ **Milieu**
Bijvoorbeeld: dat het systeem milieuvriendelijk is. En dat het energiesysteem helpt bij het verminderen van de uitstoot van schadelijke broeikasgassen.
- ☐ **Ruimtegebruik**
Bijvoorbeeld: dat het energiesysteem zo goed mogelijk moet omgaan met de ruimte die beschikbaar is. Of dat zonnepanelen en windmolens zo gezet moeten worden dat ze het landschap niet verstoren.
- ☐ **Gezondheid**
Bijvoorbeeld: dat het toekomstige energiesysteem de gezondheid van mensen niet in gevaar brengt. Of dat rekening gehouden wordt met geluidsoverlast door windmolens.
- ☐ **Duurzaamheid**
Bijvoorbeeld: dat het energiesysteem een lange tijd gebruikt kan worden. Of dat de grondstoffen die nodig zijn vaker gebruikt kunnen worden.
- ☐ **Samenwerking**
Bijvoorbeeld: dat de overheid inwoners helpt om samen schone energie te maken. Of dat mensen de kans krijgen om samen een schone energieproject op te starten.
- ☐ Dat weet ik niet/geen mening -> door naar vraag 4
- ☐ iets anders -> door naar 1b

1b Je hebt aangegeven dat je iets anders belangrijk vindt voor het energiesysteem van de toekomst. Kun je kort en bondig aan geven wat je belangrijk vindt? (Let op: Je kunt bij de vraag hierna toelichten waarom je dit belangrijk vindt)

Vraag 2a

Je gaf aan dat je **veiligheid** belangrijk vindt voor het toekomstige energiesysteem. Leg uit waarom je dit belangrijk vindt.

Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst **veilig** is?

Vraag 2b

Je gaf aan dat je **betrouwbaarheid** belangrijk vindt voor het toekomstige energiesysteem. Leg uit waarom je dit belangrijk vindt.

Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst **betrouwbaar** is?

Vraag 2c

Je gaf aan dat je **betalbaarheid** belangrijk vindt voor het toekomstige energiesysteem. Leg uit waarom je dit belangrijk vindt.

Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst **betalbaar** is?

Vraag 2d

Je gaf aan dat je **rechtvaardigheid** belangrijk vindt voor het toekomstige energiesysteem. Leg uit waarom je dit belangrijk vindt

Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst **rechtvaardig** is?

Vraag 2e

Je gaf aan dat je **milieu** belangrijk vindt voor het toekomstige energiesysteem. Leg uit waarom je dit belangrijk vindt.

Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst **rekening houdt met het milieu**?

Vraag 2f

Je gaf aan dat je **ruimtegebruik** belangrijk vindt voor het toekomstige energiesysteem. Leg uit waarom je dit belangrijk vindt.

Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst **rekening houdt met het ruimtegebruik**?

Vraag 2g

Je gaf aan dat je **gezondheid** belangrijk vindt voor het toekomstige energiesysteem. Leg uit waarom je dit belangrijk vindt.

Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst rekening houdt met **gezondheid**?

Vraag 2h

Je gaf aan dat je **duurzaamheid** belangrijk vindt voor het toekomstige energiesysteem. Leg uit waarom je dit belangrijk vindt.

Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst **duurzaam** is?

Vraag 2i

Je gaf aan dat je **samenwerking** belangrijk vindt voor het toekomstige energiesysteem. Leg uit waarom je dit belangrijk vindt.

Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst **rekening houdt met samenwerking**?

Vraag 2j

Je gaf bij de vorige vraag aan dat je **iets anders** belangrijk vindt voor het energiesysteem van de toekomst. Kun je kort vertellen wat dit was en op welke manier dit belangrijk voor jou is?

Wat moet er gebeuren zodat het energiesysteem van de toekomst **zodat wat je hierboven uitlegde kan gebeuren**?

Vraag 3:

Hieronder zie je de zaken waarvan jij eerder aangaf dat de provincie zeker hier zeker rekening mee moet houden bij het toekomstige energiesysteem. Maak een top 3 van de waarden die jij het belangrijkste vindt. (Dit doe je door ze te 'slepen').

- ☐ Veiligheid
- ☐ Betrouwbaarheid
- ☐ Betaalbaarheid
- ☐ Rechtvaardigheid
- ☐ Milieu
- ☐ Ruimtegebruik
- ☐ Gezondheid
- ☐ Duurzaamheid
- ☐ Samenwerking
- ☐ Mijn antwoord gegeven bij 'iets anders'

Vraag 4

Maak jij je zorgen om klimaatverandering? (Eén antwoord mogelijk)

- ☐ Ik maak mij geen zorgen om klimaatverandering
- ☐ Ik maak mij een beetje zorgen om klimaatverandering
- ☐ Ik maak mij zorgen om klimaatverandering
- ☐ Ik maak mij erg veel zorgen om klimaatverandering
- ☐ Dat weet ik niet/geen mening

Vraag 5

Hieronder volgt een vraag over de financiële situatie van jouw huishouden. We vragen hier naar omdat we in de toekomst rekening willen houden met de verschillen tussen groepen inwoners.

Hoe is de financiële situatie van je huishouden op dit moment? (Eén antwoord mogelijk)

- ☐ Ik houd aan het eind van de maand meestal veel geld over
- ☐ Ik houd aan het eind van de maand meestal een beetje geld over
- ☐ Ik kan precies rondkomen en houd weinig geld over
- ☐ Ik moet mijn spaargeld gebruiken om dingen voor mijn dagelijks leven te kunnen betalen (zoals boodschappen, de huur of de energierekening)
- ☐ Ik maak schulden om dingen voor mijn dagelijks leven te kunnen betalen (zoals boodschappen, de huur of de energierekening)
- ☐ Zeg ik liever niet/weet ik niet

Vraag 6

In wat voor type woning woon je?

- ☐ Vrijstaand
- ☐ 2-onder-1-kap
- ☐ Rijtjeshuis
- ☐ Appartement/flat
- ☐ Studentenwoning
- ☐ Seniorenwoning
- ☐ Anders, namelijk:

Vraag 7

Is dit een huur- of koopwoning?

- ☐ Huurwoning via woningcorporatie
- ☐ Particuliere huurwoning
- ☐ Koopwoning

Vraag 8

Je bent aan het einde van de vragenlijst gekomen. Heb je nog opmerkingen over deze vragenlijst? Deze kan je hieronder noteren.

--

HET **pon | telos**

OPGERICHT IN
1947

GEVESTIGD IN
TILBURG

KENNISONDERNEMING

STICHTING ZONDER WINSTOOGMERK

AANTAL MEDEWERKERS

30

INTENSIEVE SAMENWERKINGEN

MET UNIVERSEITEN EN ANDERE
KENNISINSTELLINGEN

SPECIFIEKE THEMA'S

- > VEERKRACHT
- > RUIMTE EN ENERGIE
- > OMGEVING
- > ARBEID
- > CULTUUR
- > ERFGOED
- > MIGRATIE
- > PARTICIPATIE
- > JEUGD
- > STURING

ONZE OPDRACHTGEVERS

- > PROVINCIES
- > GEMEENTEN
- > ZORG- EN WELZIJNSINSTELLINGEN
- > FONDSEN

Over Het PON & Telos

Maatschappelijke besluitvorming verbeteren

Wij zijn een sociale kennisonderneming in het hart van de samenleving. We beschouwen het als onze opdracht om maatschappelijke besluitvorming te verbeteren. Dat doen we door wetenschappelijke kennis met kennis van de praktijk te verbinden. We zijn van data, feiten en cijfers, maar geven die altijd een gezicht. Waarbij iedere stem telt. Voorkeuren en meningen halen we op, onderzoeken we, analyseren we en duiden we. Met prikkelende aanpakken en innovatieve methoden. Daarbij zijn we altijd gericht op duurzaamheid: de harmonieuze verbinding tussen sociale, ecologische en economische doelstellingen. Zo dragen we bij aan de kwaliteit van samenleven, nu en in de toekomst.

Met een multidisciplinair en creatief team van bijna 30 adviseurs en onderzoekers werken we vooral voor lokale en regionale overheden in Nederland (met een sterke kennispositie in Noord-Brabant), maar ook voor corporaties, banken, zorg- en welzijnsinstellingen, fondsen en maatschappelijke organisaties. We werken daarbij intensief samen met universiteiten en andere kennisinstellingen en zijn officieel partner van Tilburg University. Met onze kennis en inzichten adviseren we beleidsmakers en bestuurders. Zodat ze afgewogen keuzes kunnen maken. Zodat ze bestuurlijk kunnen vernieuwen. En zodat ze een positieve impuls kunnen geven aan de samenleving van morgen.